

Stanowisko salamandry plamistej *Salamandra salamandra* (L.) przy północnej granicy zasięgu koło Rzeszowa

A locality of *Salamandra salamandra* L. on the northern border of distribution near Rzeszów (SE Poland)

KRZYSZTOF NOWAK

42–280 Częstochowa, ul. Wygodna 30
e-mail: krzysztofnowak-1982@o2.pl

Słowa kluczowe: salamandra plamista, północna granica zasięgu, siedlisko, zagrożenia populacji.

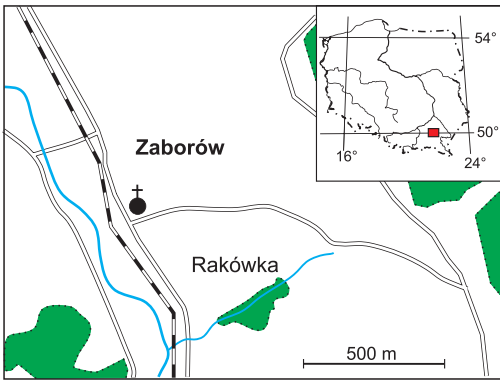
W maju 2008 roku zlokalizowano nowe stanowisko salamandry plamistej blisko wsi Zaborów około 25 km na południowy zachód od Rzeszowa. Stwierdzone stanowisko znajduje się przy północnej granicy zasięgu geograficznego tego taksonu w tej części Karpat. W sumie stwierdzono 15 dorosłych osobników. Omówiono siedlisko występowania tego płaza i wskazano na potencjalne zagrożenia tej populacji.

Salamandra plamista *Salamandra salamandra* (L.) jest największym płazem ogoniastym występującym w Polsce (ryc. 1). Gatunek ten w naszym kraju preferuje cieniste, wilgotne lasy liściaste i mieszane, zwłaszcza w pobliżu wolno płynących potoków i młak. Prowadzi dość skryty i wieczorno-nocny tryb życia, lecz w dżdżyste, ciepłe dni jest aktywny także w porze dziennej (Głowaciński, Zakrzewski 2003). W Polsce występuje prawie wyłącznie w pasmach Karpat i Sudetów najczęściej na wysokości pomiędzy 300 a 900 m n.p.m. Zwierzę to jest objęte ochroną ścisłą (Rozporządzenie 2004), a na *Czerwonej liście gatunków zagrożonych* posiada status gatunku niższego zagrożenia „LC” (Głowaciński 2002).

Ryc. 1. Dorosły osobnik salamandry plamistej *Salamandra salamandra* na stromym brzegu strumienia (Zaborów, woj. podkarpackie, las „Rakówka”, 4.05.2008 r., fot. K. Nowak)

Fig. 1. Adult individual of the *Salamandra salamandra* on a steep bank of the stream (Zaborów, podkarpackie voivodeship, „Rakówka” forest, 4 May 2008, photo by K. Nowak)

Ryc. 2. Położenie opisywanego stanowiska salamandry plamistej

Fig. 2. Location of the new site of *Salamandra salamandra* in the Rakówka forest

Odkryte w maju 2008 roku stanowisko salamandry plamistej we wsi Zaborów (UTM EA52; 49°54'38"N, 21°50'05"E; woj. podkarpackie) jest oddalone około 25 km na południowy zachód od Rzeszowa, blisko północnej granicy zasięgu geograficznego gatunku. Teren ten należy do mezoregionu Pogórza Strzyżowskiego (Kondracki 2001), a obszar zasiedlany przez salamandry obejmuje powierzchnię około 3 ha. Stanowiska w całości porasta buczyna z rzędu *Fagetalia sylvaticae* (Matuszkiewicz 2005). Obszar ten zwany jest przez lokalną społeczność „Rakówką” (ryc. 2). Drzewostan tworzy tam buk pospolity *Fagus sylvatica* z domieszką grabu zwyczajnego *Carpinus betulus* i brzozy brodawkowatej *Betula pendula*. W runie występuje kopytnik pospolity *Asarum europaeum*, konwalijka dwulistna *Maianthemum bifolium*, zawilec gajowy *Anemone nemorosa*, szczawik zajęczy *Oxalis acetosella*, fiołek *Viola* spp., kokoryczka wielokwiatowa *Polygonatum multiflorum*, miodunka plamista *Pulmanoria officinalis* oraz gajowiec żółty *Galeobdolon luteum*, na skraju lasu natomiast pokrywa zwyczajna *Urtica dioica*, a w miejscach zabagnionych skrzyp *Equisetum* sp. i groszek wiosenny *Lathyrus vernus*.

Salamandry występowały na terenie całej buczyny, zagrzebane w liściach bądź pod kamieniami. Najwięcej osobników znaleziono na brzegach przepływającego przez las bezi-

miennego potoku uchodzącego do Wisłoka. Szerokość na całej jego długości nie przekraczała 1m (średnio 0,5 m), głębokość zaś wynosiła około 5–10 cm. Dno potoku pokrywają drobne kamienie i żwir. Potok płynie na dnie głębokiego wąwozu o stromych zboczach z licznymi zagłębieniami ziemnymi (ryc. 3). Łącznie stwierdziłem obecność 15 dorosłych osobników salamandry. Współrzędne geograficzne badanego stanowiska lokują je w polu 16Pf siatki współrzędnych geograficznych przyjętej w *Atlasie płazów i gadów Polski* (Głowaciński, Rafiński 2003). Z informacji podanych w *Atlasie* wynika, że w tym samym polu atlasowym (16 Pf) już wcześniej zarejestrowano obecność co najmniej jednego osobnika salamandry plamistej, nieznane są jednak ani szczegóły tej obserwacji, ani dokładna lokalizacja stanowiska. Powierzchnia pola (5 minut szer. geogr. x 10 minut dług. geogr.) w *Atlasie płazów i gadów Polski* (Głowaciński, Rafiński 2003), stanowiąca podstawową jednostkę terytorialną, do której odnoszono dane, na wysokości Rzeszowa obejmuje obszar około 110 km², w obrębie którego znajduje się 15 miejscowości wiejskich.

Stwierdzone stanowisko salamandry plamistej zlokalizowane jest przy północnej granicy zasięgu geograficznego taksonu w tej części Karpat. Może nawet stanowi najbardziej na północ wysunięte miejsce występowania tego taksonu. Północną granicę zasięgu w Dolinie Górnej Wisły oraz w Zachodnich (=Północnych) Karpatach zasadniczo stanowią równoleżniki 49°55' i 50°00' N (por. ryc. 2; Paluch, Profus 2004).

Omawiana populacja bytuje przy północnej granicy zasięgu geograficznego, a zatem żyjące tu osobniki mogą być bardziej podatne na negatywne oddziaływanie czynników biotycznych i abiotycznych, niż osobniki zamieszkujące obszary bliżej centrum zasięgu.

Zagrożeniem dla odkrytej populacji może być bliskie sąsiedztwo dróg i miejscowości. Istnieje zatem prawdopodobieństwo, że część z wędrujących osobników może zginąć pod kołami samochodów i innych pojazdów oraz że jakaś frakcja zostanie odłowiona do amatorskich hodowli. Ponadto otoczenie lasu przez

Ryc. 3. Las bukowy „Rakówka”; w tle widoczne strome brzegi strumienia (Zaborów, woj. podkarpackie, 4.05.2008 r., fot. K. Nowak)

Fig. 3. Beech forest “Rakówka” in the background appear steep banks of the stream (Zaborów, podkarpackie voivodeship, 4 May 2008, photo by K. Nowak)

pola uprawne niesie zagrożenie zanieczyszczenia potoku nawozami i środkami ochrony roślin, co może negatywnie wpływać na rozwój i wzrost larw. Bardzo szkodliwa byłaby regulacja potoku powodująca przekształcenie koryta i brzegów, ponieważ salamandry przypuszczalnie odbywają w nim gody. Wobec tych zagrożeń pożądane byłoby coroczne monitorowanie stanowiska populacji salamandry polegające na wyszukiwaniu osobników dorosłych oraz młodszych klas wiekowych. Nadto należałoby udokumentować, czy omawiany gatunek w tym miejscu się rozmnaża, a dowodem tego mogą być obserwacje rodzących samic lub stwierdzenie larw. Monitoring powinien się opierać na indywidualnym „rozpoznanie” znalezionych osobników. Jest to obecnie możliwe poprzez sfotografowanie wszystkich osobników aparatem cyfrowym. To nieinwazyjna i skuteczna metoda, gdyż każde zwierzę posiada swój indywidualny układ żółtych plam. Nie bez znaczenia byłoby podjęcie starań zmierzających do objęcia lasu zasiedlanego przez salamandry formą ochro-

ny ukierunkowaną na ochronę siedlisk tego gatunku.

PIŚMIENNICTWO

- Głowaciński Z. (red.) 2002. Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. IOP PAN, Kraków.
- Głowaciński Z. Rafiński J. 2003. Atlas płazów i gadów Polski – status – rozmieszczenie – ochrona. Biblioteka Monitoringu Środowiska, Warszawa–Kraków.
- Głowaciński Z., Zakrzewski M. 2003. Salamandra plamista – *Salamandra salamandra* (Linneus, 1758). W: Głowaciński Z. Rafiński J. Atlas płazów i gadów Polski – status – rozmieszczenie – ochrona. Biblioteka Monitoringu Środowiska, Warszawa–Kraków, 27–29.
- Kondracki J. 2001. Geografia regionalna Polski. PWN, Warszawa.
- Matuszkiewicz M., 2005. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.

Pałuch A., Profus P. 2004. Status i rozmieszczenie salamandry płamistej *Salamandra salamandra* (Linneus, 1758) w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem populacji gatunku w Górach Bardzkich (Sudety Środkowe). Chrońmy Przyr. Ojcz. 60 (3): 49–77.

Rozporządzenie 2004. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004 roku w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną. Dz. U. Nr 220 (2004), poz. 2237.

SUMMARY

Nowak K. A locality of *Salamandra salamandra* L. on the northern border of distribution near Rzeszów (SE Poland)

Chrońmy Przyr. Ojcz. 66 (1): 48–52, 2010

The fire salamander is mainly restricted to deciduous and mixed forest; however, in some areas coniferous forests are also inhabited. In Poland it occurs almost exclusively in the Carpathian and Sudetes. Locality of this protected in Poland species was discovered in Zaborów village about 25 km south-west from Rzeszów; on the lower edge of the Carpathians (square EA52 of the UTM grid; 49°54'38"N, 21°50'05"E) in May 2008. Fifteen adult individuals were found in a small (3 ha) isolated patch of beech forest. It is a vulnerable species. Pollution of waters by fertilizers, pesticides is expected to become the most important factor of population decline.